

T ZFIGYELÉS, T ZJELZÉS, TÜZI LÁRMA

Abstract

A cikk témája a t zjelzés a korai Magyarországon a céhek megszüntetéséig. A cikk elemzi a t z elleni korai harcot, leírja a t zfigyelést, t zjelzést, és t zi lármát (t z esetén keltett zajt), mint fogalmat, mint tevékenységet. El ször történelmi visszatekintés tesz. Bemutatja a hazai eszközöket. Az ipari fejlesztési szakaszában teremtett eszközökkel nem foglalkozik. Leírja a magyar települések elvárt követelményeit.

Kulcsszavak: t ztorony, mozsár ágyú, szócs , harang, kürt (trombita), síp, lámpa

FIRE MONITORING, FIRE ALARM, FIRE WARNING NOISE

Abstract

Topic of the article is on the fire alarm in the early Hungary to the guilds termination. The article analyzes with the fire against the early combat, describes the fire monitoring, fire alarm, and fire warning noise, as a concept, as activity. First makes the historical retrospection. It presents domestic assets. Does not analyzes the tools of industrial development phase. It describes the requirements in the Hungarian settlements.

Keywords: fire tower, a mortar cannon, acoustic tube, bell, trumpet, whistles, lights (lampions)

**„Vén r városház toronyban,
Verd félre a harangot: t z van!**
(Tompa Mihály: Találkozások)
(részlet)

1. BEVEZETÉS

Nagy költ nk Tompa Mihály mottóul választott versrészlete egyértelm vé teszi, hogy a pusztító t z elleni harc id beli elkezdésének több kelléke van. Ehhez nélkülözhetetlenek:

- a **t zfigyel** - *vén r*;
- **t zfigyelést szolgáló objektum** - a *városház torony*;
- **t zjelz eszköz** - *harang*;
- **t zi lárma** – a harang félreverése (*verd félre a harangot,*)
- a **mozgósítás szavai** - *T z van!*

A t zfigyelés, t zjelzés, t zi lárma szorosan összetartozó fogalmak, és tevékenységek. Már az si Japánban, de a Római Birodalomban is a t zvédelem ismert elemei, és a t zoltás beindításának nélkülözhetetlen kellékei. Gyakorlati végrehajtásuknak kialakult kultúrája van. A korabeli zsúfolt építkezés, a könnyen gyulladó és ég épít anyagok használata, a lakóépületek, m helyek tüzei körüli eljárás szabályainak megszegése sok-sok t z eset, t zvész okozója, de maga a természet is számtalan baj el idéz je. A körültekint en szervezett t zoltás ezért létérdeke már a régi korok emberének is, amelyhez az éberség, az ártó t z árulkodó jeleinek korai felismerése, és err l szóló id beli híradás, a t zoltásra való mozgósítás szorosan hozzátartozik. (Bár arról kevés korabeli adat tanúskodik, hogy a t zvédelem egésze nagy szervezettségr l tanúskodna.) [2] [3]

Japánban, a Római Birodalomban t zoltóságokat szerveznek és azok tagjait laktanyákban tartják együtt. A t zfigyelési feladat végzésére els ként gyalogosan jár röz t z rököt, kés bb a magaslati figyel helyeken szolgáló személyeket - t zfigyel ket - is kijelölnek. A gyalogosok megfigyeléseikr l hang-, vagy fényjelekkel értesítik a toronyfigyel ket, akik a jelzések, illetve észleléseikkel szerzett információk alapján a t zoltókat riasztják, a veszély megelőzése, vagy a veszteség mérséklése céljából a kárhelyre irányítják, indítják. [2] [3]

A t z rzése - a t zhelyen lobogó lángok, a pattogó zsarátnokok felügyelete, a parázs elhamvadásának figyelemmel kísérése - ma sem ismeretlen dolgok. Például egy egészen a természethez köt d táborozás esetén, ha t zveszélyes terepen, vagy erd ben a sátorozás ideje alatt a magunk készítette t zhelyen f zünk, annál melegsünk, esetleg a sátorban tüzelünk, megtapasztalhatjuk, hogy mennyire figyelmesnek kell lenni. Pihen id ben, éjszaka valaki

rizni köteles a tüzet, illetve nyugvás el tt az oltását biztonságosan meg kell oldania. A táborhelyr l való távozás el tt - szaknyelven – a t z helyét le kell *feketíteni*, azaz 100%-osan biztosítani kell, hogy a felügyelet nélkül, a magára hagyott t zhely t z forrása nem lehet, ne legyen. (A turisták ezt - az elhagyott t zhelyükre helyezett - egyezményes jellel jelzik is.)

A t zre figyelmeztet tevékenységi rend már a cikkben érintett történelmi id szakban is kiforrott rendszert képez. Hagyományos eszközrendszere a tárgyalt id szakban alig változik, de az ipari fejl dés gépi korszakának kezdetét l látványosan - a t zrendészet fejl désének ütemében gazdagodik. A t zoltóság megalakulása után a t zhöz igyekv eszközök útját cseng , vagy trombita, g zsíp, stb. hangja kíséri, tudtára adva az embereknek a t zhöz vonulás tényét. (Manapság ezt a t zoltójárm vek egyezményes jelzése - szirénázása, villogó kék szín lámpája – adja hírül az embereknek.) Napjainkban az is figyelemfelhívás, ha a közvetlen lakóhelyünk, munkahelyünk közelében halnak el (sz nnek meg) a sziréna hangjai, ugyanis ez tudatosítja a beavatkozó eszközök kárhelyre történ megérkezését. Ebb l kiolvasható, hogy „Vigyázz, a t z /a veszély/ a közeledben van!”, „Légy figyelmes!”, „Ha arra igényt tartanak, segíts!”, „Biztonságod érdekében légy öntevékeny!”, „Ne akadályozd a t zoltók munkáját!”, stb.

E rövid történelmi visszatekintést követ en ez az írás, id ben a honfoglalástól a céhes t zvédelem megsz néséig a t zjelzés rendszerében használt – els sorban hazai, a fejl désnek nem a gépi korszakához tartozó - eszközöket, azok jellemz it tárgyalja. Egy sor hazai település t zszabályrendelete t zjelzésre vonatkozó el írásaiból idéz részleteket.

A cikk a nem kívánt t z elleni korai fellépés céljából folyó t zfigyelést, t zjelzést, t zi lármát, mint fogalmat, és tevékenységi folyamatot, objektumait, eszközeit tárgyalja.

A cikk tartalma szerint (a teljességre való törekvés nélkül) az alábbiakra tér ki:

A t zfigyelés, t zjelzés, t zi láрма:

- a. Értelmezése, tevékenységi folyamata**
- b. Végrehajtó személyei, a t zjelzés objektumai**
- c. T zjelzés, t zi láрма eszközei**
- d. T zszabályrendeletbe foglalt el írásai**

2. A T ZFIGYELÉS, T ZJELZÉS, T ZILÁRMA

a. Értelmezése, tevékenységi folyamata

A **t zfigyelés** a Zeusz ígérte fájdalom megel zését nem, de a lehet legnagyobb mérték csökkentését szolgálja. A mitológiai történetek igazolják, hogy a f isteni büntetés nem maradt el. Az ember már egészen korán megtapasztalja az ígéret komolyságát. Ebb l a világból kilépve, megjegyezhet , hogy Zeusz ígérete az evilági létben is érvényes.

Az ember élesztette t z körüli gondos eljárás nem garantálja más pusztító tüzek kizárását. A fájdalmat okozó t zesetek bekövetkezése ellen csak úgy tehet az ember, ha kell éberséggel azokról korán információt szerez. Mi a megoldás? A t zfigyelés. A láncait vesztett hasznos (az ember számára éltet), a természet játéka miatti, vagy szándékos tett eredményeként éledt tüzek, azok árulkodó jeleinek felfedése, id beli észlelése. Bármilyen t z fájdalmat okoz az embernek, a t zfigyelés sikeres megoldása csak némi gyógyír erre a fájdalomra.

A tüzek felügyelete régi id k óta az ember szükségszer feladata. Honfoglalás után – a vándorlás korában gyakoroltak szerint - el deink a sátraikban is élesztenek tüzet, gondosan készített t zhelyet használnak. A lángok állandó figyelése, a t z rzése kijelölt személyek feladata. Az államalapítás után leteleped el deinknek is kiemelt feladata az élettevékenységhez nélkülözhetetlen t z felügyelete. Szent István a kereszténység felvétele után törvényben rendelkezik err l. A tüzet rz k, a figyel k kiváltságos személyek, mert ebbéli feladataik végzése miatt felmentést kapnak a templomlátogatási kötelezettség alól.

A települések kialakulása után a zárt helyen, lakóterekben a tüzek eloltása – egyéni felel sség alapján a ház- (épület-, építmény-) tulajdonosok feladata. A település biztonságát szolgáló t zfigyelés közös feladat, ennek megszervezésér l el bb a közösségek, kés bb központi akarat gondoskodik, megjelölve a végrehajtók körét, meghatározva feladataikat.

A **t zfigyelés** célja tehát – szándékos, vagy akaratlan - emberi tevékenységb l ered , vagy más okból (villámcsapás, öngyulladás, stb.) ébred t zre, éledésére utaló jelek id beli felfedése, ezek ismeretében a t zre, annak veszélyére figyelmezet információk szerzése.

A t z észlelése, vagy a fellángolása el tti árulkodó jeleknek a felfedése egy folyamat beindítója. A veszélyt különféle jelekkel, jelzésekkel, hanggal, fénnel a közösség tudomására kell hozni, tehát egy eszköztárból az alkalmas eszközökkel err l információt kell közölni.

A **t zjelzés** a létező t zre, vagy annak veszélyére vonatkozó bármilyen információ, egyezményes jel, közlemény adása a veszélyhelyzet tudatosítása céljából.

A jelzéseket – különösen a cikkben tárgyalt korban - nem lehet külön-külön mindenki számára továbbítani. A veszélyre vonatkozó információk közhírré tételét különféle eszközökkel oldják meg. Sokáig az értesítés legjobb módja a hangzavar, a lárma. A nagy zajra éjjel, a napközbeni átlagos zajszintet meghaladó lárma az emberek felfigyelnek, a számukra ismerős eszközök hangjából pedig asszociálhatnak a veszélyre – **t zi lárma** van. A t zszabályrendeletek gyakran közvetlenül értesítendő körét is megjelölik. A t zoltóságok megalakulása után a t zjelzés egyre célirányosabb, a t zoltóság, rendszeres értesítése. (Napjainkban a központi ügyelet (112), vagy a t zoltóság (105) hívható, és rövid idő alatt a beavatkozó szervek megkapják a t zre, annak veszélyére utaló adatokat, (de a t znél az érvényes szabályok szerint más szervek is kötelesek megjelenni, közreműködni.)

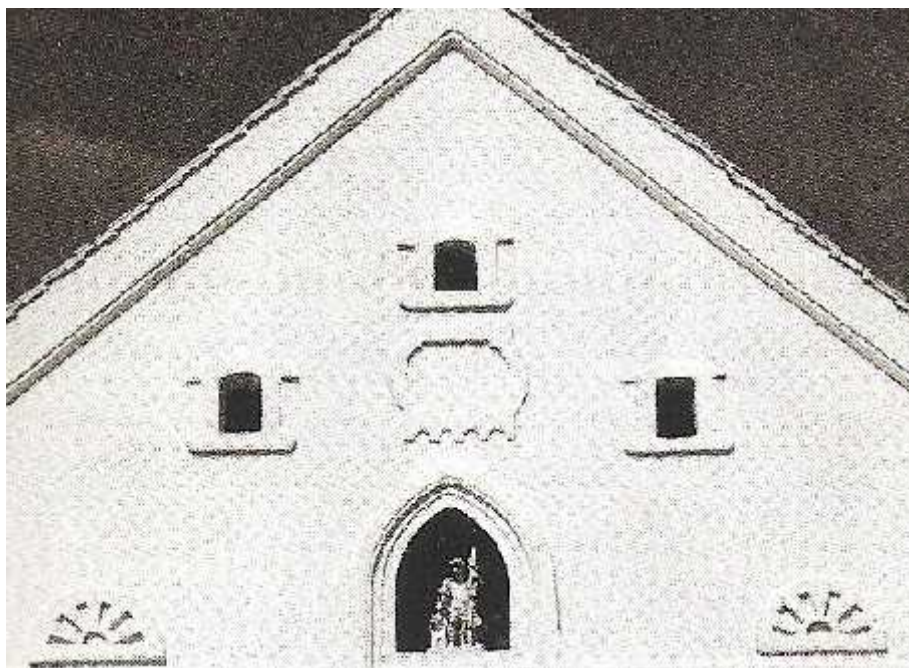
A **t zi lárma tehát** egyrészt a mozgósítás szavait - **T z van!** – közvetíti az embereknek, másrészt különféle eszközök, pl. mozsárágyú, síp, dob, kürt, harang, stb. hangja egy ideig folyamatos mozgósító felhívásával szokatlan zajt csapva, de lámpa fénye, kit zött zászló is csendestárs ehhez. Ekkor a t zszabályrendelet szerint a lakosoknak tömegesen útba kell indulni a kárhelyre, és ott az oltásban hasznosan közreműködni. Később a tüzek oltásakor a lakosság közvetlen közreműködésére - a céhek megszűnése, a t zoltóságok megalakulása után - egyre csökken mértékben tartanak igényt, mígnem azt nem is kívánják.

A **t zfigyelés, t zjelzés, a t zi lárma együttesen** az egyén, a közösség érdekeit, biztonságát szolgálja. Ennek mértéke az átlagostól eltérhet a természeti jelenségeket, a gondatlanságot övező, a szándékosan okozott tüzek esetében.

b., Végrehajtó személyei, a t zjelzés objektumai

A t zoltók védőszentjének, Flóriánnak a tisztelt t zfigyelő, t zellenvédő, oltalmazó szerepet is szánunk. Ennek komolyságát kifejezendő: a lakóházak, középületek, templomok oromfalán, vagy kitüntetett ablakszemei közötti fülkébe kisméretű szobrokat helyeznek (**1. kép**); a köztereken, forgalmas helyeken, templomokban (**2. kép**), azok bejáratánál, faluszélen az út mentén (**3. kép**), stb. szobrokat állítanak¹. [9]

¹ SZABÓ Károly: Flórián a védőszent. (Szövetkezeti szervezési iroda, Budapest, 1991. 27., 32. oldal.)

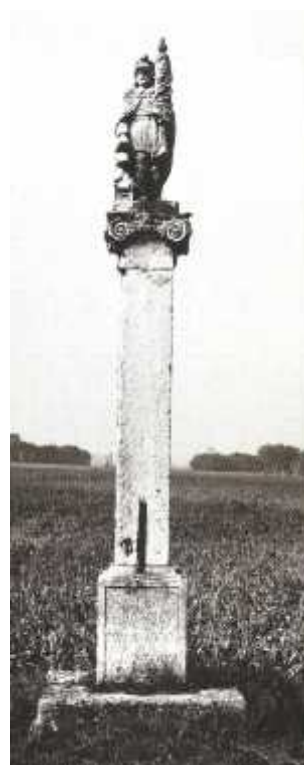
1. kép. Fertőszéplaki ház oromfalának részlete, fülkájében Szent Flórián kisméretű szobrával

Forrás: Kútvölgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztornyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989. Békéscsaba. 75. oldal.)

2. kép. Flórián az osli templomban

Forrás: Kútvölgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztornyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989. Békéscsaba. 83. oldal.)

3. kép. Flórián B sárkány határában

Forrás: Kútvölgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztornyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989. Békéscsaba. 77. oldal.)

Az el z eket komolyan gondolva, vagy talán ironikusan a falusi ember a leégett házát felépíttetve, az új otthona falára Flórián képet festetett, és az aláírt strófákkal rá bízta új lakhelyének oltalmazását a hasonló eset megelőzése végett².

*„Istenre bíztam házamat,
S a t z t l ment mégsem maradt,
De most újra felépíttetem,
S Szent Flóriánra bíztam én,
Ha újra t zvész jönne rám,
Te szégyened lesz Flórián.” [9]*

A közösségek a t z elleni szervezett fellépés érdekében t z rséget szerveznek. Ezek a legels formájukban a mai értelemben vett t z rségnek csak az el futárai. El bb utcabeli gyalogos vigyázókat, jár röz embereket – **t zfigyel ket** - rendelnek ki, gyakorta párosával. Ezeket a t zfigyel ket (a német rWächter szóból) baktereknek nevezik. A helyi rendelkezés szerint a bakterek a számukra kijelölt terület utcáit éjnek idején rendszeresen minden órában, az id járásnak megfelelően öltözve, lámpával, alabárdal felfegyverezve egyszer kötelesek bejárni. Feladatuk ügyelni a falu éjszakai rendjére: az idegeneket, a lámpa nélkül közleked ket, pipázókat, nyílt tüzet használókat a városházához kísérik a reggelig való marasztalás végett. Ugyanílyen vétek miatt a katonákat, a papokat nem állítják el , de másnap jelentik ket az előljáróságon. Éjfél után, ha valamely háznál még ég tüzet észlelnek, azt eloltatják, vagy a szigorú felügyeletére figyelmeztetnek. Az id t, valamint a t zre vonatkozó intelmeket versben foglalva fennhangon tudatják a lakosokkal. A fellángoló t zet kiáltással jelentik a torony röknek. Felkeltik (mentik) a veszélyeztetett, az ég házak lakóit, riasztják a szomszédokat. [4] [5] [6] [7] [8]

Egykor, éjfél el tt egy órával egyik helységünkben a t z r ekképpen közli mondandóját³:

*„Tizenegy az órák száma,
Nem ég a mécs, se a lámpa.*

² SZABÓ Károly: Flórián a véd szent. (Szövetkezeti szervezési iroda, Budapest, 1991. 35. oldal.)

³ KÚTVÖLGYI Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztoronyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989. Békéscsaba. 92. oldal.)

*Sötétek mind az ablakok,
Jó emberek aludjatok.” [4]*

A t zfigyel k másik része – t z rök (strázsák) - a település magaslati pontjáról, pontjairól, magas épületeinek rhelyeir l tartják szemmel a települést, t z, vagy t zveszély árulkodó jeleit figyelik. Azok észlelése esetén a lakosság tudomására hozzák a veszély tényét.

A tornyok a témához kapcsolódó korban különféle funkciókat látnak el. A vár, kastély, városháza, templom díszei, karcsúságuk, különleges formájuk figyelemkelt . Sok esetben a tájékozódást is szolgálják. A környezetb l kiemelkedve róluk jól megfigyelhet k a településre vezet utak, és jeladó funkciójukat teljesítend , innen a figyel k információt szolgáltatnak a várt, vagy váratlan vendégr l. Sopronban a figyel k mellett a toronyzenészeknek is a szállása, munkahelye. [4]

Nem véletlen a templomtornyok t zfigyelésre való kijelölése. Az uralgó magaslati figyel helyekr l nem minden esetben nyílik jó rálátás a településre. A templomtornyok a t zfigyelésre jobban megfelelnek, kiemelkednek a környezetb l, magasságuk okán a település egészének megfigyelésére kiválóan megfelelnek.

4. kép. Ráckevei városháza tornya
Forrás: Kútvolgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! -
t ztornyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989.
Békéscsaba. 64 oldal.)

A t z rök szilárd rhelyei els ként magas épületek (várak, kastélyok) díszének számító tornyos részei, vagy közintézmények - városháza - tornyai voltak (**4. kép**). A 4. képen a ráckevei városháza tornya látható. A torony körgalériájáról a település egésze belátható. Az építmény komoly funkciót töltött be, a t zfigyelésben is volt szerepe. A toronyba a bels térben lehetett, vagy lehet feljutni, de a galéria vaskorlátjához támasztott létra ebben valamiféle zavart jelez.. A galéria egyik oldalán egy hangszóró, a vele ellentétes oldalon egy kisharang látható. Tudva azt, hogy a t z figyelése, a híradás f leg vidéken

5. kép. T ztorony, Szécsény
Forrás: Kútvölgyi Mihály:
 T zre, vízre vigyázzatok! -
 t ztornyok, t zoltóemlékek.
 (Colorplast, 1989.
 Békéscsaba. 71. oldal.)

még a múlt század közeps évtizedeiben is gyakorolt kötelessége a településeknek, ebb l ered en ezek az eszközök – a felvétel készítése idején- a funkcióik teljesítésének éppen leáldozó szakaszában voltak, lehettek.

Kés bb t zfigyel tornyokat (t ztornyokat) emelnek az adott település egészének jó megfigyelése céljából. A t ztornyok vagy önálló építmények (**5. kép**), vagy a t zoltólaktanyák részét képezik (**6. kép**).

Az 5. képen Szécsény város díszje a barokk stílusban épült t ztorony látható. Helyén eredetileg egy harangláb állt. 1893-ban kétemeletes t ztoronnyá alakították át. A mai formáját 1929-ben kapta, amikor is a korábbi hagymakupolát törtvonalú bádoggal fedett sisakra cserélték. Egy önálló négyzet alapú építmény, négy szintje szilárd anyagból, k b l készült, a negyedik szinten égtájanként egy-egy óra figyelmeztet az id múlására. Az

6. kép. Szertár és t ztorony. Tolcsva.
Forrás: Kútvölgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok!
 - t ztornyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989.
 Békéscsaba. 93 oldal.)

ötödik szint lényegesen kisebb alapterület , ahonnan mind a négy irányba két-két ablakon át nyílik rálátás a településre. A t zfigyel az ötödik szinten kialakított helyiségben látta el szolgálatát. A toronynak nincs galériája. Az építményben t zoltóság történeti kiállítás található. A fels bb emeletekre csigalépcs vezet, a negyedik és az ötödik szintet a közönség nem látogathatja. Bár a kép, azt nem tanúsítja, de a torony az egyik irányban 3 fokkal megd lt, a d lés mértékét folyamatosan regisztrálják. [11]

A 6. képen Tolcsva község t zoltóságának szertárként, és t ztorony-

ként szolgáló épülete tárul az olvasó elé. Ez a négyzet alapú építmény a t zoltósággal szemben található, Kétszintes, szilárd anyagból emelték. Az emeletre – a t zfigyel szolgálati helyére vaslétrán (vaslépcs n) lehet feljutni. A tet felett elhelyezett a t zfigyel számára kialakított vaskorláttal körbe zárt figyel helyr l ma már – feltehetően - nem nyílik jó rálátás a településre. A torony építésének idején funkciójának gyakorlására megfelelt.

7. kép. A győri t ztorony
Forrás: Dr. SÁRY István: A győri t zrendészet és t zoltóság története, Győr 1995

Díszesebb külalakja volt Győr város egykori t ztornyának (7. kép.). Győrt a t zjelzés sokáig a várfalra épített várostoronyból történt. Ezt a tornyot nagyon rossz állapota miatt az 1700-as évek vége felé lebontották, pótlására 1793-ban a Fehérvári kapu fölé 57 méter magas t ztoronyt emeltek. A toronyban a város által fizetett torony rök oldották meg a t zfigyelést, akik tülökkel fújták a fél, és egész órákat, illetve harangkongatással jelezték a tüzet. A győri városkaput, és a t ztoronyt 1894-ben lebontották. [4] [8]

A templomtornyok az egyházi szerepüket túltn ve, egy idő után világi célokat is szolgálnak, ezek egyike a t zfigyelés. A körkörös t zfigyelés megoldására vasrácsos (8. kép.), illetve fa elemekkel díszített, vagy kimondottan csak fából galériát készítenek (9. kép). A templomok harangja ett l kezdve eszköze a t zjelzésnek is.

A harang eredetileg nem része a torony felszerelésének. A templom tornyába kerülve messze szálló érces hangjával egyházi szertartásokról ad hírt, azokra felhívja a hívek figyelmét. A déli harangszó a török felett aratott nándorfehérvári diadal emlékeként él az emberek tudatában. A templomtorny t zfigyel i szerepével, és a haranggal, a toronyból a t z, vagy annak veszélyére vonatkozó felhívás adásával szolgálja a t zvédelem ügyét. A t z rök kényelmét a harangláb feletti szoba szolgálja.

A t z rök szobájából ajtó (ajtók) nyílnak az erkélyre. Az rök az órákat nagyobb, a negyedórákat kisebb tülökkel jelezték. Az idő jelzésekor a települést is megszemléltek, szükség esetén a harang félreverésével jelezték a tüzet.[4]

8. kép. Templomtorony – Kunmadarason, vasrácsos galériával, (el térben a paplak).

Forrás: Kútvölgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztornyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989. Békéscsaba. 60. oldal.)

9. kép. Templomtorony – Csaroda – fagalériával.

Forrás: Kútvölgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztornyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989. Békéscsaba. 34. oldal.)

A nagykunsági település – Kunmadaras (a szerz szül helye) - református temploma tornyának galériája szerény vasrácsos mivoltával, egyszer ségével szolgálta még az 1960-as években is, f képpen az aratás, a gabona behordás, és cséplés idején a t zvédelem ügyét. A csarodai templomtorony galériája szép népm vészeti alkotás, ügyes asztalos, ács keze munkáját dicséri. Országunkban számtalan megoldással, építészeti remekkel találkozunk, Tarpán, például égtájanként kis erkélyr l figyelhette meg a települést a torony r.

c., T zjelzés, t zi lárma eszközei

A tornyokban – a harangláb felett lev - galériával övezett egyszer en berendezett rszoba a torony rök pihen helye, az itt tárolt jelz eszközök segítették a figyel ket a feladataik teljesítésében. **T zjelzés**kor, azaz t z, vagy annak árulkodó jelének felfedezésekor **szócs** be (10. kép bal oldalán) kiáltottak, **mozsárágyút** (10. kép közepén) sütöttek el, **harangot** (11. kép) kongattak. A harang félreverésével tudatták a t z keletkezését. A t z irányának jelzésére éjjel **lámpa**, nappal **piros zászló** szolgált. (Az id t a fentebbiek szerint tülökkel jelezték.) .

Bár nem a templom tartozéka, **kis harangot** is kongattak a t z jelzésére. Ott, ahol katolikus templom nem lévén egy haranglábon álló kis harang szolgálta a hívek, ügyét. Viszont, ha más felekezetek is éltek a településen, akkor a t z védelem dolgait a templomuk tornyában szolgáló t z rök gyakorolták./ A kisharang - **10. kép jobb oldalán**).

A **t z lármat** a települések t z szabályrendeleteinek rendelkezései szerint kellett csapni. A zajkelt eszközök közé rézdob, trombita, felfüggesztett vascs , cseng , kisharang, és egyéb eszközök tartoztak. A nóta szavait ide kölcsönözve - „sípbal, dobbal, nádi hegedvel”, és egyebekkel olyan lármat kellett csapni, hogy a lakosok minél szörnyebben ébredjenek, félreérthetetlenül rögtön a t z re gondoljanak. [4]

10. kép. T z jelz eszközök – balról jobbra szócs , mozsárágyú, kis harang

Forrás: A szerz felvétele

Szócs – hanger sít (10. kép. bal oldalán). Ember nagyságú, rézlemezbl (vagy más féMLEMEZBL) hajlítással alakított hordozható tölcser. Keskeny nyílását a szájhoz szorítva a hangot (beszédet, jelet) er síti. Az adott irányban nagy távolságra továbbítja a hangot, az er sít hatása éppen az irányíthatóságában rejlik.

Mozsárágyú (10. kép. közepén): Zömök fentr l lefele kissé növekv keresztmetszet ; alul 6-8 cm vastag talpon nyugvó, öntöttvas henger. 40-60 cm magas, oldalfala az önt forma motívumaival díszített. A henger visszintes átmér je 15-20 cm. A henger közepén a talprészig

ér 5-7 cm. átmérőjű furat van. A talp felső részén egy kis tányér (nyelv) van, amelyet egy kb. 1 cm átmérőjű lyuk köt össze a belső furattal, a tányérből kanóc, vagy gyújtózsínór nyúlik a belső furat közepéig. **A mozsárágyú működése.** *A feltöltés menete:* a kanóc (gyújtózsínór) elhelyezése, a belső furat feltöltése l porral, majd annak tömörítése, a cső felső végén fojtás - l por fölé helyezett tömít anyag - elhelyezése a robbanó hatás növelése céljából. *M ködtetése:* a kanóc (gyújtózsínór) meggyújtása. A l port a kanóc (zsínór) lángja meggyújtja, annak égésekor l porgáz keletkezik, a fojtás miatt a szűk térben a nyomása a gyors égés miatt hirtelen növekszik, a nyomóerő meghaladva a fojtás visszatartó erejét a l porgáz nagy erővel kinyomja a tömít anyagot a csőből egészen erőss hang kíséretében, a cső végén füst, fény és kirepülő tömít anyag részek jelzik a folyamat végét. Mozsárágyú a toronyfigyelő eszköze, de a középületek előtt strázsáló hajdú is köteles volt a tüzilármát fokozandó a felügyeletére bízott megtöltött mozsárágyút használni. Egyes helyeken több mozsárágyút is bízottak rá.

A Harang (10. és 11. kép) bronzból öntött, alul nyitott üreges test, falvastagsága alulról felfele csökken. Az alsó peremet ütő nyelv hozza rezgésbe, ilyenkor kétféle hangot ütés-, és zúgóhangot kelt. A hangmagasságát a tágassága határozza meg, a tágabb harang hangja mélyebb. A templomtoronyba lévő harang alapfunkciója szerint egyházi rendezvényekhez illő harangozási rendet jeleníti meg, az egyházi előírások határozzák meg mikor szabad harangozni (mise előtt, temetéskor, körmenet alatt, hajnalban, délben, este, stb. [13] [14])

Kis harang (10. kép. jobb oldalán). 40-60 cm. magasságú, a felfüggesztéséből is látható, hogy nem nagysúlyú, a lármakeltés kiváló eszköze. Elsősorban középületek, iskolák világi közleményeinek jelzésére használták. (Az iskolákban eredeti elgondolás szerint a tanítás folyamatához tartozó időjelzésére /tanítás kezdete, óraközi szünet eleje, vége, sorakozóra felhívó jel/, a szerz falusi iskolájában még az 1960-as években is használták ebbéli funkciója teljesítése céljából.) A kis egyházközség céljait haranglábára helyezve szolgálta.

A települések anyagi lehetőségeitől függően templomaikba **különböző méretű harangot** (11. kép) öntettek. A katolikus templomokban általában három harang van (nagy- /öreg/, közép-, kisharang). A harangnak a toronyba építése nem volt egyszerű dolog, - az adott magasságig való emelés, a toronyba csúsztatása (beemelése), a harangláb ácsolása, a harang rögzítése sok mesterember munkájába, nagy erőfeszítésébe került. Felszentelése ünnepélyes körülmények között történt - a harangot egy szentről nevezik el. A harangokat egyéni

elképzelés szerinti díszítéssel készítették. Nagyon érdekes a mohácsi Szent Flórián harang (11. kép) díszítése. A felső részén két sorban mintázott. A harang középső részén Szent Flórián zászlóval, kezében csöbörb l az ég templomot locsolja. Hátral az ellentétes oldalon egy angyal áll kezében karddal, és mérleggel, feje felett felirat „MOHATZI ECCLEZIA.” (Mohácsi egyházközség.) A két mintát elválasztó részbe – el l - beleöntve a készítés éve – 1730, hátul latin felirat „GLÓRIA IN EXCELSIS DEO.” – „Dicsőség a magasságban Istennek.” [4]

11. kép. A mohácsi Szent Flórián harang.
Forrás: Kútvölgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztornyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989. Békéscsaba. 42. oldal.)

A harangszó az egyházi célt szolgáló min ségében ritmikus, megnyugtató érzést kelt. A ritmikusságát az adja, hogy az üt nyelv egyenlő időközönként hol az egyik, hol a másik (szemben lévő oldalon) üt a harang alsó peremére. Ennek titka az, hogy a harangkötelet a harangozó ütemesen húzza le, és enged fel. A harangok hangja tágasságuk szerint eltér, ebből eredően a ritmikusságuk az üt nyelv lengésideje okán is eltér. Azaz öblösebb haranghoz mélyebb harangszó, és nagyobb ütési periódusidő, a kisebb öblő haranghoz magasabb hang, kis ütési periódusidő tartozik. Az elz ekből alakítható ki a különféle egyházi eseményeket övező harangozási rend, a nagy (öreg), közepes, és kis harangra osztott szerepe szerint. [13]

A torony rök t z észlelésekor félreverik a harangot, ez a fentebb leírt harangozási rendtől abban tér el, hogy a harangkötél rángatásával az üt nyelv rendszertelenül a harang peremét mindig ugyanazon a helyen üti. Ilyenkor a harangkötél normális kilengést nem végez, annak rángatása miatt az üt nyelv rendszertelenül mozog és üt, a harangszó rendellenességet közvetít. A rángatás hevességével jelezhető a t z nagysága.

Nagyobb településeken a harangot a t z helyének jelzésére is használták. A település templomai nagy (öreg) harangjai kongatásának száma jelezte a t z helyét. Pesten például –

„Belvárosban 1 ütés; Ferencvárosban 2 ütés; Józsefvárosban 3 ütés; Terézvárosban 4 ütés; sorompón kívül 5 ütés; vagy a budai részeken keletkezett t z esetén 6 ütés”⁴. A t z szabályrendeletek ett l eltér t zjelzési rendet is tartalmaznak. [4]

Lámpa (12. kép). A torony rök az id járási körülményeket is figyelembe véve olyan lámpát használtak a t z jelzésére, amelynek a lángját a viharos szél sem oltotta ki. A képen bemutatott lámpa (12. kép, nevezhet viharlámpának is) bels terében vagy gyertya, vagy folyékony anyagot éget láng égett. A lámpa küls háza (burája) fémb l készült, henger alakú, a fels része fordított tölcser, amelynek furatába illesztett kampózárás bot (cs) szolgált a templom korlátján kívüli tartására, a t z irányának látható jelzésére. A kampózár még a leger sebb szélben is megakadályozta az er sen leng lámpa leesését. A lámpa fémháza célszer en kialakított résekkel készült, amely a lámpa fényét ugyan csökkentette, de a rések kialakítása a lámpa belsejében a leveg mozgását úgy alakította, hogy a

12. kép. T zjelz lámpa
Forrás: a szerz felvétele

láng semmiképpen sem aludjon ki. Természetesen más lámpákat is használhattak erre a feladatra, de olyanokat, amelyek a fentebb leírtaknak megfeleltek.

A **zászló** piros szín , olyan méret , hogy a nagy szélben is a helyén maradjon. Helyenként nemzetiszín zászló⁵ is tartanak a kellékek között, mert ez is megfelel a t zjelzés irányának jelzésére.

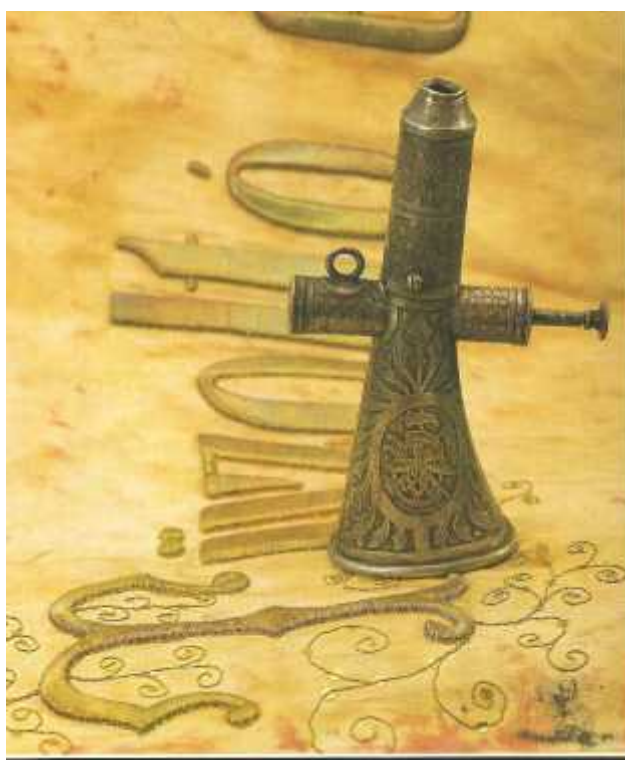
⁴ KÚTVÖLGYI Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztoronyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989. Békéscsaba. 17. oldal.)

⁵ A szakirodalom néhol nemzetiszín zászlót is említ. Az tudott dolog, hogy az 1848-49-es forradalom és szabadságharcig nemzeti zászlónk vörös és fehér színe mellé a zöld is felvétellett, a kit zend zászlók között bizonyára helye lehet.

A t zi lárma kellékei. A t zszabályrendeletek kitüntetett szerepet egy lármaelt eszköznek sem szánnak, de a **trombita (13. kép), kürt, tülök, harang, dob, síp, (kéthangú síp 14. kép) minden er s hangot adó eszköz** megfelel ennek a célnak. S t egyes rendeletek szerint azoknak a templomoknak a harangjait is fel kell használni, amelyekben t z rök nincsenek. Ezt olyan módon gondolják, hogy a harangkötél végét a templom zárt ajtaja esetén is el lehessen érni, a haranggal pedig folyamatosan rendszertelenül lehessen harangozni.

13. kép. T zoltó trombita
Forrás: Kútvölgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztoronyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989. Békéscsaba, 111. oldal.)

14. kép. Kéthangú jelz síp
Forrás: Kútvölgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztoronyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989. Békéscsaba. 110. oldal.)

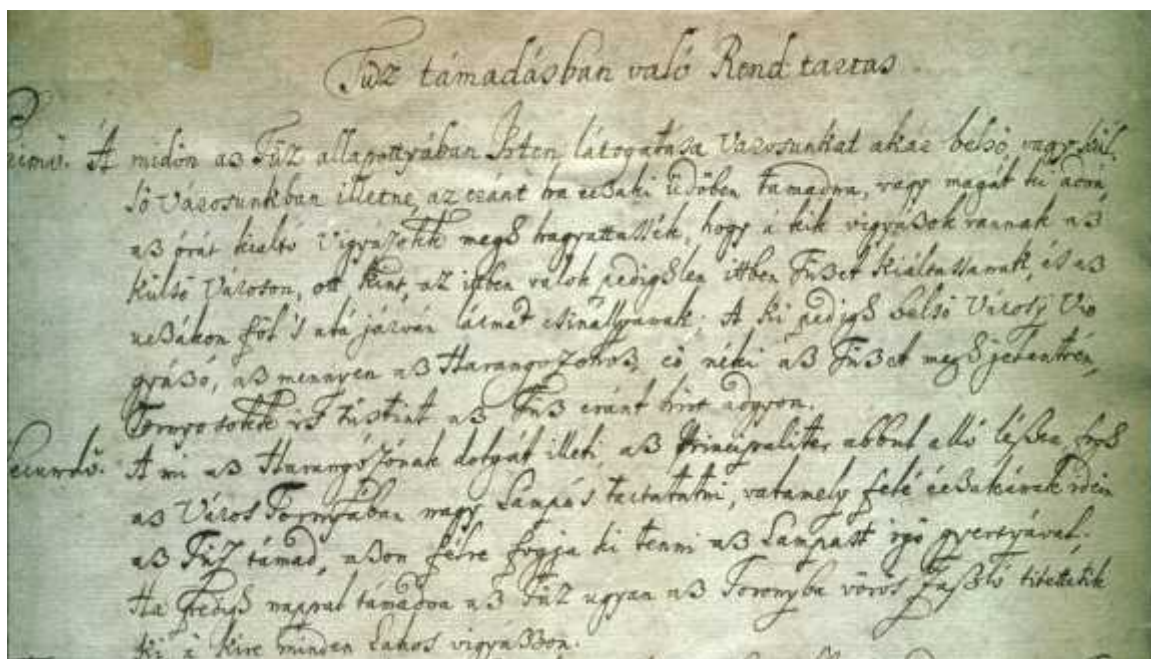
d., részletek a t zszabályrendeletbe foglalt el írásokból

A t zjelzés rendjét el bb a gyakorlati tevékenység során ismerik meg az emberek, kés bb írásban rögzítik - t zszabályrendeletben. A XVII. század közepén jelennek meg az els helyi t zszabályrendeletek. Ezeket a rendeleteket tanulmányozva megállapítható, hogy bár a regulák sorrendje nem mindenütt azonos, de bel lük a lényeg - az a logikus rend - kiviláglik, amely szerint a közösségnek legcélszer bb fellépni a nem kívánt veszély, a lángok ellen.

Els ként (a korabeli szöveg változtatása nélkül) néhány hazai település t zszabályrendeletének a t zfigyelés, t zjelzés, t zi lárma végrehajtására vonatkozó része:

T z támadásban való Rend tartás – 1738⁶. Hosszas nyomozás után sem állítható biztosan hogy mely városunk t z szabályrendelete. Bár a leírásban a Szigetre való hivatkozás, azt a gyanút veti fel, hogy Gy r t z rendészetének ez az okirat egy muzeális darabja. A kételyt az támasztja, hogy Gy rsziget község sokáig önálló település Gy rnek nem része. Ám a korabeli írások, azt igazolják, hogy ott rendezett t zoltóélet folyik, a két település t zoltóügyben együttm ködik. A települések egyesülése évtizedekig napirenden van, bár ennek id pontja, illetve az okmányon szerepl keltezés nem teszi egyértelm vé e felvetést. A t z szabályrendelet els oldala tárgyalja a t z keletkezésekor követend teend ket, (a **15. kép**-en ennek egy részlete kerül az olvasó elé). [7]

Ez a t z szabályrendelet azért figyelemre érdemes, mert egészen részletesen adja közre a közrem köd személyek (t z figyel k - tornyosok, bakterek – kiáltó vigyázók, harangozók, hajdúk) t zfigyeléssel, t zjelzéssel, t zi lármával kapcsolatos teend it. A közölt részlet - eredeti szöveg. A leírtak annak ellenére is megérthet k, hogy az írás a nyelvújítás el tt íródott.

15. kép. „T z támadásban való Rend tartás – 1738.

Forrás: a szerz felvétele

⁶ Ennek a t z szabályrendeletnek a teljes anyaga a szerz „T z támadásban való rend tartás” (forráskiadás) c. ismertet jében. (<http://docplayer.hu/104294-Tuz-tamadasban-valo-rend-tartas.html>, letöltés 2016.05.13.)

(Ha, ez utóbbi idézetben az olvasó a leírtakkal nem boldogul, azt - az ötödik ponttal bezárólag átírva lentebb, a rendelet egészét 10. sz. lábjegyzetben hivatkozott írásban megtalálja.

„Els ként⁷.

*A mid n az T z allapottyában Isten látogatása **Városunkat** akár **bels** vagy **küls** Városunkban illetné, az eránt, ha északi üd ben támadna, vagy magát ki adná, az órát kiáltó Vigyázókk meg hagyattassék, hogy a kik Vigyázók vannak az **Küls Városon**, ott kinn, az ittben valók pediglen ittben Tüzet kiáltassanak, és az utszákon föl 's alá járván lármát csinállyanak. A ki pedig **bels Városig** vigyázó, az mennyen az Harangozóhoz, eö néki az Tüzet megjelentvén, Tornyossokk is tüstint az T z eránt hírt adgyon.*

Másodikként.

A mi az Harangozónak dolgát illeti az primapaliter abbul álló lészen, fog az Város Toronyában nagy Lámpát tartatani, valamely felé északának idén az T z támad, azon félre fogja kitenni az Lámpást íg Gyertyával. Ha pedig Nappal támadna az T z ugyan az Toronyban vörös Zászló tétettetik ki, a kire minden lakos vigyázzon.

Harmadikként.

*Az Tornyosok fogják azt observálni, ámbár, az **Szigethben** támadgyon is az T z az Piarcz felé lármázzanak az réz dobbal, és Trombitákkal. Ha pedig az **Bels Városban** támadna **els** ben bent, az után kint üssék az Dobot, és fuják az Trombitát.*

Negyedikként

*És jóllehet az öreg Toronyban vannak Harangok, mellyekkel az Lárma fog tétetni. Mindazonáltal hogy annyival is az Városi Lakosok magokat regulál hassák, azon harangokon kívül az **Parochialis Ecclesiánál** lév **Toronyban** fog egy harang lenni, a mid n ez akár meg vonyattatik, vagy pedig félre verettetik az T z nek jele lészen, ezen harangnak kötele szintén le fog az karon által az Templom ajtajáig belől szolgálni. Így ez **els** ben lármájul vonyattatik meg, az után pedig a többi Harangok is szüntelen, méghlen Isten eö Szent Feölséghe az Tüzet az nem csendesíti, fognak félre veretni.*

Ötödikként.

⁷ Hadnagy Imre József: T z támadásban való rend tartás” dokumentum ismertet forráskiadás. (<http://docplayer.hu/104294-Tuz-tamadasban-valo-rend-tartas.html>. 2-4. oldal.)

*Hogy az Lárma annyival is nagyobb legyen, és az Lakosok Szörnyebben akkor íbredgyenek, vagy pedig tudgyák, hogy T z támadott, fog lenni az **bels Városi Kapuknál** három mosár, azok mindenik Kapunál töltve konservál tatni foghnak, mihelyt csak az t z eránt legkevesebb lárma lenne, mindenik kapunál az kapun álló Haiduk, azokat kisiütvén, ez által is az Lakosoknak Lárma, és hír adatatik, hogy az Városon T z vagyon.” [15]*

Pécs város „T z ellen való rendtartása” (1764) el írja⁸:

- „4. Éjtszakára istrázsák rendeltessenek, a kik a város részeit össze járván, szorgalmasan vigyázzanak.
- 5. Az éjtszakai vigyázóknak, azon kívül, hogy minden órában kiáltani és a népnek szokott intést tenni tartoznak, az is lészen kötelességek, hogy mivel nékiek úgy is egész éjjel kell vigyázniok, hogy mihelest a tüzet támodni fogják észre venni, az haranggal való jel adásra azonnal szaladjanak.” [15]

Debrecenben a helyi rendelet alapján a bakterek feladatai a következ k (1774)⁹:

- „Minden órában kett vigyázzon éjfélig, kett éjfél után.
- Az órát megkiáltásák, és minden órában egyszer bekerüljenek minden utcákat.
- Lármázó és gyanús embereket, 9 óra után lámpás nélkül járókat, úgy azokat is, kik pipával vagy mezítelen gyertyával kint járnak, ha olyanok, hogy szabad megfogni, megfognák és reggelig a város házához kísérik, ha pedig katona, vagy rendbéli ember, akit nem kell megfogni, azt bejelentsék.
- Száraz és szeles id ben nappal is kerüljenek, és házanként intsék az embereket a vigyázásra.
- Ha észreveszi, hogy valamely háznál éjszaka a szokott id után tüzelnek, az ajtón zörgessenek és békiáltsanak, hogy a tüzet oltsák el, vagy reá jó gondokat viseljenek.

⁸ HADNAGY Imre József: **A’ t z gyulladásának el távoztattása, a’ támadotnak sebes hír l adása, harapódzásainak meg gátlása**, avagy adalékok a t z körüli szabályozott eljárási rend kialakulásának, valamint a helyhatósági t zszabályrendeletek, és a t z védelmet szabályzó állami rendeletek megszületésének történetéhez. (www.vedelem.hu honlapon a *História* rovatban. Tanulmány. 12. oldal.)

⁹ Kútvölgyi Mihály: **T zre, vízre vigyázzatok!** - t ztoronyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989. Békéscsaba. 13. oldal.)

- *Mihelyt pedig a gyulladás valahol kiadja magát, legels ben is azon házbélieket és szomszédokat költsék fel, és ha a tornyokban lév vigyázók még félre nem ütötték volna a harangot, azoknak is ment l hamarabb kiáltsanak.* [4]

Rozsnyó¹⁰ (ma Szlovákia). *„Püspöki szabad Rosnyó bánya várossa részir l meg-állapított t zi rend - 1833*

„II-ik Czikkely: ezen sikeres rendelések mellet támadt t z gyulladásának sebes hírül adását tárgyazván, rendeltetik:

- *Minden Ház Birtokos, Cseléd, Szomszéd, vagy más akárki Tüzet tapasztalván, azt azonnal lármával, lövéssel, vagy dob szóval, a' lakosoknak tudatokra adni igyekezzen. –*
- *A' Tornyosok (a Rákóczi rtoronyban), f képpen a' t zi veszedelemnek jókori hír adása miatt tartattatván, változtatva éjjelig 's éjfélt után, állandóul, a' Torony folyosóján rt áljanak, 's az észre vett t z gyulladást, éjjel Lámpásnak, nappal pedig Zászlónak, 'a t z felé lév óldalon leend ki tételével, 's a Harang félre verésével, ki jelentsék. Nem külömben a' Várta házba egy Hajdú vártán áljon, 's a' T z Gyulladásának észrevételével a' mindenkor töltve tartandó puskát ki l je, 's a' többi Hajdúkat felébresztvén, a' Város Házánál lév kupákkal a' szerentsétlenség helyére útasítsa.”*
- *az éjjeli kiáltóknak józan élet férfiak választatván, ezek az órát nem futva, hanem bizonyos helyeken álva kiáltsák, 's mindenfelé szemeskedvén, a' ne talántán észre vehet Tüzet, vagy más veszedelmet, lárma ütéssel hirdessék.* [15]

¹⁰ HADNAGY Imre József: **A' t z gyulladásának el távoztattása, a' támadottnak sebes hír l adása, harapódzásainak meg gátlása**, avagy adalékok a t z körüli szabályozott eljárási rend kialakulásának, valamint a helyhatósági t zszabályrendeletek, és a t zvédelmet szabályzó állami rendeletek megszületésének történetéhez. (www.vedelem.hu honlapon a *História* rovatban. Tanulmány. 14. oldal.)

Budapest f város, T zrendészeti szabályrendelete: 193/1881. közgy sz¹¹.

10.§

„Mindenki tartozik az általa észrevett keletkez tüzet nyilvánosan kiáltani. Azon háztulajdonosok, vagy a ház felügyeletével megbízott személyek, kinek házában t z ütött ki, tartoznak a t z kitörését a legközelebbi rend ri vagy t zoltó rtanyán vagy t zjelz állomáson haladék nélkül bejelenteni.

11.§

A régi városház tornyában lev rök folytonos rködést gyakorolnak.

12.§

A figyel tornyokon a riadó harangkongatással eszközöltetik és pedig következ módon:

*Belváros egy
Ferenczváros kett
Józsefváros három
Terézváros négy
Lipótváros öt
Buda hat
Ó Buda és Újlak hét kongatással.*

Az egyes jelek ismétlése közt csekély nyugid hagyandó.

A kongatás a figyel tornyokban, legfeljebb egy félórai id n át tarthat.

A torony rök által adott riadójel, csak azon városrész r. k. plébánia-templom tornya veheti át, melynek területén a t z kiütött.

A kongatás rendszerint egy negyedóránál tovább nem tarthat.

A plébánia-templom tornyában, a kongatással egyidej leg kötelesek a torony rök, a t z irányában nappal egy vörös zászlót, éjjel egy lámpát kit zni.

13.§

¹¹ HADNAGY Imre József: **A' t z gyulladásának el távoztattása, a' támadotnak sebes hír l adása, harapódzásainak meg gátlása**, avagy adalékok a t z körüli szabályozott eljárási rend kialakulásának, valamint a helyhatósági t zszabályrendeletek, és a t zvédelmet szabályzó állami rendeletek megszületésének történetéhez. (www.vedelem.hu honlapon a *História* rovatban. Tanulmány. 38-39. oldal.)

Az adott riadójel hallatára kötelesek a f városban szétszórtan álló rend rök, bolt- és éji rök, a figyel helyük közelében lakó önkényes t zoltókat, kiknek lakásai könnyen felismerhet táblával vannak megjelölve, – figyelmeztetni.

14.§

A katonai hatóság t zvész esetében, az els t z rségen állandóan tartózkodó katonaküldöncz által értesítettik.” [15]

A sort zárja **Székesfehérvár**¹² városi tanácsának t zvédelmi szabályrendelete (1843. augusztus 7.)

„Rendszabások, mellyek a’ T zveszélynek gyors gátlására nézve Szabad Királyi Székes-Fejérvár Tanácsa részér l szoros magatartás végett köz-hírré tétetik.

3-szor. Mindenkinek, de leginkább az éjjeli rök és Patroloknak szoros kötelességükké tétetik, hogy a’ mid n veszedelmes gyuladást, gyanús füstölgést, vagy fellobbanó lángot tapasztalnak, tüstént t zi lármát hirdessenek és a’ szerencsétlenségr l a’ Bíró, - Polgármester, - Kapitány, - a’ legközelebb lakó Tanácsbéli Urakat, a Katonai strázsát, és a’ harangozókat tudósítsák.” [6]

1868-ban készített szabályrendelet tervezet, az önkéntes t zoltó egyesület részére¹³ elrendeli, hogy:

„3.§. Az egyesület által négy zsolddal ellátott r alkalmaztatik, kik az igazgató tanács által kijelölend rhelyen tartózkodnak, s a torony r által kijelölt, vagy más módon bebizonyított t zvész kitörésér l a f és alparancsnokot azonnal értesítik; egyszersmind pedig kiáltással trombitálással a vést hirdetik.

Különben pedig minden társulati tag is ki a t z kitörésér l meggy z dött rögtön kiáltani s a t z helyszínére sietni tartozik.” [6]

1892-ben¹⁴ az el bbi t zszabályrendelet ekképpen intézkedik:

¹² CSURGAI Horváth József: **A székesfehérvári önkéntes t zoltó egyesület története.** (Székesfehérvár megyei jogú város hivatásos t zoltósága Havranek József t zvédelmi alapítvány, Székesfehérvár 1998. 93. oldal.)

¹³ U. a. m. e..102. oldal.

„T z esetén a t zoltólaktanya rsége s a városi rend rség a t zjelz vel riasztatik fel, ezen kívül az összes felekezetek harangozói kongatni s a t z irányában nappal vörös zászlót, éjszaka pedig lámpást kit zni tartoznak.

A jelz a következ :

Belváros	1 kongatás,
Fels város	2 kongatás,
Palotaváros	3 kongatás, [
Víziváros	4 kongatás
Tóváros	5 kongatás.

Mely harangkongatás törvényszerűleg, az egyes harangjelzések között csekély szünetekkel következik.

Ezen kívül a székesfehérvári önk. t zoltó egylet kürtösei kürtszóval kötelesek riasztani a lakosságot. [6]

Az állam szabályzó, irányítói szerepének els jeleiként hazánkban helytartó-tanácsi és belügyminiszteri rendeletek születnek a t zveszély központi akarat alapján való csökkentését elérend . A törvényi szabályozásra nagyon sokáig kellett várni (1936).

Másodikként, az egész országra vonatkozó t zrendészetet szabályzó rendeletnek – II. József páténsének – a t zfigyelésre, t zjelzésre, t zzi lármára vonatkozó el írásainak lényege kerül ismertetésre

II. József 1788-ban kiadott t zrendészeti rendelete (pátense)

A császári rendelet (pátens) szerint, mivel a legnagyobb körültekintés mellett is keletkezhet t z, ezért a „t znek a hamarságos felfedezésére, és kihirdetésére” kell törekedni. Ez az éjjeli strázsák f kötelessége. A strázsák rködési idejük alatt kötelesek rjározni. A t zre utaló jelek észlelésekor, vagy valóságos t z felfedezésekor kiáltással, kürtfújással, az ablakok, ajtók zörgetésével keltsék fel az embereket, ha harang is van a helységben, akkor annak félreverésével lármázzák fel a lakosokat. Az ebbéli kötelesség elmulasztását keményen meg kell torolni. A t zr l értesíteni kell az elöljáróságot, a helységben állomásozó katonaságot, a szomszéd települést, az utóbbit harangszóval, vagy lovas hírmondóval. Ez a rövid ismertet a

¹⁴ U. a. m. e..108. oldal.

teend ket, az egész folyamat logikáját tekintve nem különbözik a települések t zszabályrendeleteiben foglaltaktól. Az az olvasó részére egyértelmű, hogy a különbség csak az, hogy a rendeletek szövegét az „íródeák” rövidebben, vagy hosszabban írta le. [21]

Sajnálatos, hogy a császár ezt a rendelkezést visszavonta. Bár a benne foglaltak azért meghatározóak maradnak a magyar t zrendészetben. Később az egész országra vonatkozó határozatok sora születik, de azok nem a legfelsőbb államhatalmi szerv által hozott rendelkezések.

Az id közben megalakult t zoltó szervezetek, az Magyar Országos T zoltó Szövetség következetesen harcol a t zrendészet állami szabályozásáért, de igen hosszú id telik el, míg a II. világháború el estéjén törvény születik a magyar t zrendészet dolgait rendezend ¹⁵.

A törvény megalkotásának egy nagyon fontos motívuma, hogy a háború szele ekkor már érezhet, és az elkövetkezend háború borzalmaitól óvó rendszabályokat is törvénybe kell foglalni. Így 1936-ban rendezend a t zvédelem, és a polgári védelem ügye, f képpen azért, mert azok egy háborús világban nagyon összefonódott, összetartozó tevékenységi folyamatok, a törvényi szabályozás nem marad el.

¹⁵ A magyar t zrendészet történetének rögzös útját mutatja be a szerz egyik írásában. (HADNAGY Imre József: **A' t z gyulladásának el távoztattása, a' támadottnak sebes hír l adása, harapódzásainak meg gátlása**, avagy adalékok a t z körüli szabályozott eljárási rend kialakulásának, valamint a helyhatósági t zszabályrendeletek, és a t zvédelmet szabályzó állami rendeletek megszületésének történetéhez. (www.vedelem.hu honlapon a *História* rovatban. Tanulmány.)

3. BEFEJEZÉS

Az írás - id ben a honfoglalástól a céhes t zvédelem megsz néséig - tiszta képet igyekszik alkotni a korabeli t zfigyelésr l, t zjelzésr l, t zi lármáról, mint fogalomról, ezek gyakorlati megvalósításáról. Képekkel b ven illusztrálva mutatja be eszközeit, objektumait; taglalja végrehajtó személyeinek feladatait. A korabeli t zszabályrendelet részeinek idézésével megjeleníti egy-egy település ez ügyben végrehajtandó feladatait.

A szerz reményei szerint szemléletesen, érthet magyarázatokkal sikerült bemutatni a t zvédelem történetének a címül választott szeletét az olvasó megalégedésére.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] TOMPA Mihály: **Találkozások.** (Összes költemények.)
- [2] SZILÁGYI János – SZABÓ Károly: **A t zrendészet fejl dése az skortól a modern id ig.** (BM. Könyvkiadó 1986. Budapest.)
- [3] HADNAGY Imre József: **Adalékok a Róma Birodalom t zmegel zési és t zvédelmi kultúrájához.** (A www.vedelem.hu honlapon a *História* rovatban. Tanulmány.)
- [4] KÚTVÖLGYI Mihály: **T zre, vízre vigyázzatok! -. t ztoronyok, t zoltóemlékek.** (Colorplast, 1989. Békéscsaba.)
- [5] NAGY Jen : **A kaposvári lánglovagok krónikája 1875-2000.** (Kaposvár megyei jogú város önkormányzata hivatásos t zoltósága, Kaposvár 2000.)
- [6] CSURGAI Horváth József: **A székesfehérvári önkéntes t zoltó egylet története.** (Székesfehérvár megyei jogú város hivatásos t zoltósága Havranek József t zvédelmi alapítvány, Székesfehérvár 1998.)
- [7] GRÁBICS Frigyes: **Gy r, Moson, Sopron és Gy r-Sopron megye t zoltóságainak története 1988-ig.** (Gy r-Sopron megyei T zoltóparancsnokság, Gy r 1990.)
- [8] Dr. SÁRY István: **A gy ri t zrendészet és t zoltóság története.** (Gy ri városi t zoltóság, Gy r megyei jogú város levéltára, Gy r 1995.)
- [9] SZABÓ Károly: **Flórián a véd sent.** (Szövetkezeti szervezési iroda, Budapest, 1991.)
- [10] SZILÁGYI János: **Magyarország t zoltó vonatkozású emlékei a római korból.** (Belügyminisztérium országos t zrendészeti parancsnoksága, Budapest 1960.)
- [11] **T ztorony – Szécsény.** (<http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=6815>, letöltés 2016. 05. 09.)

- [12] **Kis város, kis t ztorony.** (http://www.orszagalbum.hu/kisvoros-kis-t-ztorony_p_52114, letöltés 2016. 05. 09.)
- [13] **Akadémiai kislexikon** Els kötet A-K. (Akadémiai kiadó, Budapest 1989.721. oldal.)
- [14] GECSE Gusztáv: **Vallástörténeti kislexikon.** (Kossuth könyvkiadó, Budapest, 1983.)
- [15] HADNAGY Imre József: **A' t z gyulladásának el távoztattása, a' támadotnak sebes hír l adása, harapódzásainak meg gátlása,** avagy adalékok a t z körüli szabályozott eljárási rend kialakulásának, valamint a helyhatósági t zszabályrendeletek, és a t zvédelmet szabályzó állami rendeletek megszületésének történetéhez. (www.vedelem.hu honlapon a *História* rovatban. Tanulmány.)
- [16] OLEJÁK Károly: **T zoltó lexikon** (1904. Budapest: Pesti Könyvnyomda)
- [17] HADNAGY Imre József: **A vízi puskákat lármával vontzollyák D tik, fatsargattyák, eléb, hátréb tollyák.**
- Adalékok a debreceni diákt zoltóság történetéhez. (www.vedelem.hu honlapon a *História* rovatban.)
- [18] **A magyar nyelv értelmez szótára.** VI. SZ-TY. Akadémiai kiadó. Budapest. 1980
- [19] **A magyar nyelv értelmez szótára.** II. E-GY. Akadémiai kiadó. Budapest 1979.
- [20] HADNAGY Imre József: **Adalékok a Róma Birodalom t zmegel zési és t zvédelmi kultúrájához.** (A www.vedelem.hu honlapon a *História* rovatban. Tanulmány.)
- [21] Hadnagy Imre József: **T z támadásban való rend tartás” dokumentum ismertet forráskiadás.** (<http://docplayer.hu/104294-Tuz-tamadasban-valo-rend-tartas.html>).

KÉPEK JEGYSZÉKE

- 1. kép.** Fert széplaki ház oromfalának részlete, fülkéjében Szent Flórián kisméret szobrával
Forrás: Kútvölgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztoronyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989. Békéscsaba. 75. oldal.)
- 2. kép.** Flórián az osli templomban
Forrás: Kútvölgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztoronyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989. Békéscsaba. 83. oldal)
- 3. kép.** Flórián B sárkány határában
Forrás: Kútvölgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztoronyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989. Békéscsaba. 77 oldal.)
- 4. kép.** Ráckevei városháza tornya
- 15. kép.** „T z támadásban való Rend tartás – 1738.
Forrás: a szerz felvétele
Kútvölgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztoronyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989. Békéscsaba. 64 oldal.)
- 5. kép.** T ztorony, Szécsény
Forrás: Kútvölgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztoronyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989. Békéscsaba. 71. oldal.)
- 6. kép.** Szertár és t ztorony. Tolcsva.
Forrás: Kútvölgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztoronyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989. Békéscsaba. 93 oldal.)
- 7. kép.** A gy ri t ztorony
Forrás: Dr. SÁRY István: A gy ri t zrendészet és t zoltóság története, Gy r 1995
- 8. kép.** Templomtorony – Kunmadarason,
vasrácsos galériával, (el térben a paplak).
Forrás: Kútvölgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztoronyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989. Békéscsaba. 60. oldal.)
- 9. kép.** Templomtorony – Csaroda – fagalériával.
Forrás: Kútvölgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztoronyok, t zoltóemlékek. (Colorplast, 1989. Békéscsaba. 34. oldal.)
- 10. kép.** T zjelz eszközök – balról jobbra szócs , mozsárágyú, kis harang
Forrás: A szerz felvétele

11. kép. A mohácsi Szent Flórián harang.

Forrás: Kút völgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztoronyok, t zoltóemlékek.
(Colorplast, 1989. Békéscsaba. 42. oldal.)

12. kép. T zjelz lámpa

Forrás: a szerz felvétele

13. kép. T zoltó trombita

Forrás: Kút völgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztoronyok, t zoltóemlékek.
(Colorplast, 1989. Békéscsaba, 111. oldal.)

14. kép. Kéthangú jelz síp

Forrás: Kút völgyi Mihály: T zre, vízre vigyázzatok! - t ztoronyok, t zoltóemlékek.
(Colorplast, 1989. Békéscsaba. 110. oldal.)

15. kép. „T z támadásban való Rend tartás – 1738.

Forrás: a szerz felvétele

Dr. Hadnagy Imre József

T zoltó Múzeum volt munkatársa

former employee of the Fire Museum

dr.hadnagyimre@freemail.hu

ORCID azonosító: 0000-0001-9711-3551